

DEBIUTY NAUKOWE STUDENTÓW

Monika Gryczka

WYBORY NA URZĄD PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wstęp

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej zaliczany jest do najważniejszych i najwyższych organów państwowych. W historii można wyróżnić okresy, kiedy urząd ten było obecny w Polskim porządku prawnym, a także kiedy całkowicie zrezygnowano z jego wyborów. Okres ten sprawił, iż jest on szanowany przez ogół społeczeństwa, a wybory na urząd głowy państwa cieszą się dość powszechnym zainteresowaniem. Również forma dokonywania wyboru głowy państwa przez obywateli ma bardzo ważny wpływ na jego postrzeganie. Celem pracy jest przedstawienie procedur związanych z wyborami na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Szczegółowymi kwestiami są tu zagadnienia odnoszące się do: biernego prawa wyborczego oraz jego ograniczenia, a także procedura ogłaszania wyników głosowania i stwierdzenia jego poprawności oraz ważności, jak również objęcia urzędu Prezydenta RP i wygaśnięcia mandatu. Niniejszy artykuł został napisany w oparciu o nowe przepisy wyborcze, wprowadzone do obiegu prawnego w 2011 r.

Bierne prawo wyborcze na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

Kadencja głowy państwa trwa w Polsce 5 lat. Prezydenta RP zostaje wybrany wolą Narodu. Odbywa się to w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich oraz w głosowaniu, które ma charakter tajny. Należy zaznaczyć, iż reelekcja może nastąpić ponownie tylko raz. *„Mamy tu zatem do czynienia z klasycznym, właściwym demokratycznemu państwu prawnemu, zbiorem podstawowych zasad wyborczych”*¹.

Rozważania na temat biernego prawa wyborczego na urząd Prezydenta RP należy rozpocząć od wyjaśnienia podstawowej różnicy pomiędzy określeniami bierne i czynne prawo wyborcze. Bardzo obszerną i dokładną definicję biernego prawa wyborczego podają M. Sobczyk oraz A. Sokala. *„Bierne prawo wyborcze jest to uprawnienie do bycia wybranym, a także do objęcia i sprawowania mandatu uzyskanego w wyniku niewadliwie*

¹ T. Słomka, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej- moderator systemu konstytucyjnego państwa*, [w:] *Porządek konstytucyjny w Polsce*, pod red. W. Jakubowski, T. Słomka, Warszawa- Pułtusk 2008, s. 127.

przeprowadzonych wyborów”². Warto zauważyć, iż przytoczona definicja zawiera cztery ważne elementy. Mianowicie jest to: kandydowanie na dany urząd, objęcie stanowiska, o które kandydat się ubiegał, pełnienie danego urzędu i wygaśnięcie uzyskanego mandatu. Należy jednak zaznaczyć, że istnieje więcej definicji wyżej określonego pojęcia. Zgodnie z art. 10 §1 Kodeksu wyborczego czynne prawo wyborcze dotyczy możliwości wybierania przez obywateli osób piastujących najważniejsze stanowiska w państwie. Warto dodać, iż uprawniony do głosowania w wyborach na urząd Prezydenta RP jest obywatel polski, mający w dniu głosowania ukończone 18 lat³.

Kandydować w wyborach na urząd Prezydenta RP może obywatel polski, mający w dniu wyborów ukończone 35 lat. Zgodnie z art. 11 Kodeksu wyborczego powinien on także korzystać, w sposób nieograniczony, z wszystkich praw wyborczych do Sejmu. Kandydata do objęcia stanowiska głowy państwa zgłasza co najmniej 15 obywateli polskich. „Zgłaszanie kandydatów jest czynnością polegającą na wskazaniu władzom wyborczym osób posiadających prawo wybieralności, które po zarejestrowaniu i umieszczeniu ich nazwisk na kartach do głosowania będą rywalizować o mandaty w wyborach”⁴. Opisana czynność jest obligatoryjna, ponieważ wybór na urząd Prezydenta RP jest dokonywany tylko spośród zgłoszonych kandydatów. Dokonujący zgłoszenia powinni posiadać prawo udziału w wyborach i tworzyć komitet wyborczy ubiegającego się o stanowisko Prezydenta RP. Najczęściej zdarza się, że kandydaci są zgłaszani przez ugrupowania działające na Polskiej scenie politycznej. Poza tym, mogą dokonać tych działań również komitety wyborcze. Powołanie przywołanego powyżej komitetu wyborczego wymaga, zgodnie z przepisami wyborczymi, pisemnej zgody kandydata na staranie się o wybór na urząd Prezydenta RP, zgody na powołanie komitetu wyborczego oraz oświadczenie pretendenta o posiadaniu prawa wybieralności. Należy zaznaczyć, iż zgłoszenie powinno być poparte odpowiednią liczbą podpisów obywateli posiadających czynne prawo wyborcze do izby niższej parlamentu. W przypadku omawianej procedury wyborczej liczba ta wynosi 100 tys.. Podpisy te zbiera komitet wyborczy kandydata. Zgodnie z art. 297§ 6 obok podpisu osoby popierającej daną kandydaturę powinna znajdować się także informacja o jej imieniu i nazwisku, adresie zamieszkania i numerze PESEL. Po zebraniu 1 tys. podpisów, pełnomocnik wyborczy- występujący w imieniu komitetu wyborczego, dokonuje zawiadomienia Państwowej Komisji Wyborczej o utworzeniu komitetu wyborczego danego kandydata. Państwowa Komisja Wyborcza zobowiązana jest dokonać zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, a także w Biuletynie Informacji Publicznej.

W pełni wolne wybory na urząd Prezydenta RP są przeprowadzane od roku 1990. Należy jednak zaznaczyć, że do tego głosowania społeczeństwo przywiązuje szczególną

² T. Kowalczyk, *Ograniczenie biernego prawa wyborczego na urząd Prezydenta RP*, [w:] *Wybory i pozycja ustrojowa Prezydenta w wybranych państwach świata*, pod red. R. Zycha, Toruń 2011, s. 119.

³ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy*, (Dz. U. 2011 nr 21 poz. 112 z późn. zm.).

⁴ G. Kryszewski, *Problematyka zgłaszania kandydatów w świetle kodeksu wyborczego*, [w:] *Kodeks wyborczy. Wstępna ocena*, pod red. K. Skotnickiego, Warszawa 2011, s. 159.

uwagę. Dzieje się tak ze względu na ich znaczenie polityczne, a także funkcję ustrojową. „Wybory prezydenckie są niewątpliwie wydarzeniem politycznym, które absorbuje polityków, ale też angażuje społeczeństwo w zakresie chyba o wiele większym niż wybory parlamentarne. O szczególnym charakterze powszechnych wyborów szefa państwa i ich znaczeniu w życiu politycznym państwa przesądza wiele aspektów natury socjologicznej, politycznej i ustrojowej”⁵.

Ograniczenia biernego prawa wyborczego

Ograniczenia biernego prawa wyborczego na urząd Prezydenta RP zostały wymienione w Konstytucji RP z 1997 r. oraz w regulacji wyborczej z 2011 r. Najczęściej są one dzielone na cztery zasadnicze grupy: ograniczenia w kandydowaniu, ograniczenia w objęciu mandatu, ograniczenia w sprawowaniu mandatu, a także możliwość usunięcia z zajmowanego stanowiska już w trakcie wykonywania mandatu. Należy zaznaczyć, że wyżej wymienione ograniczenia dotyczące biernego prawa wyborczego na stanowisko głowy państwa, składają się na przedstawioną w poprzednim podrozdziale definicję biernego prawa wyborczego.

Najbardziej popularnym rodzajem ograniczenia biernego prawa wyborczego jest ograniczenie możliwości kandydowania. Po pierwsze, przy opisywaniu tego ograniczenia należy wspomnieć o ograniczeniu wiekowym. Zgodnie z art. 127 ust. 3 ustawy zasadniczej minimalna granica wieku, uprawniająca są kandydowania w wyborach na urząd głowy państwa wynosi 35 lat. Osoba startująca w głosowaniu powinna ukończyć ten wiek najpóźniej w dniu, w którym odbywają się wybory. „Ten element biernego prawa wyborczego nie stwarza żadnych kontrowersji, jest jasny i zrozumiały dla każdego. Ze względu na najwyższą pozycję ustrojową prezydenta w państwie również dolna granica wieku musi być bardzo wysoka”⁶. Przyjmuje się, iż dojrzały wiek kandydata na stanowisko Prezydenta RP świadczy o jego doświadczeniu życiowym, ugruntowanych poglądach na sprawy kraju i polityki. Wydawać się może, że opisywany w niniejszym podrozdziale cenzus wieku jest wysoki. Dla porównania w niektórych krajach europejskich jest on znacznie wyższy. Jako przykład można podać Republikę Federalną Niemiec, gdzie granica ta została ustalona na 40 lat. Zdarzają się również państwa, w których granica ta jest znacznie niższa, niż ta ustalona w Polsce. Przykładem takiego kraju może być Republika Francuska, w której dolna granica wieku wynosi 23 lata. Należy zaznaczyć, iż ani Konstytucja RP, ani przepisy szczególne odnoszące się do zagadnienia wyborów nie podają górnej granicy wieku dla kandydatów na stanowisko głowy państwa. Drugim ograniczeniem w kandydowaniu jest obowiązek posiadania obywatelstwa polskiego, zawarty w art. 127 ust. 3 ustawy zasadniczej. W przypadku interpretacji wyżej wymienionego obowiązku często występują wątpliwości. Określenie zawarte w przepisie Konstytucji RP jest dość lakoniczne. Poza tym, nie zostało ono uzupełnione żadnym przepisem zawar-

⁵ R. Mojak, *Wybory prezydenckie w Polsce*, Przegąd Sejmowy 1995, nr 4, s. 22.

⁶ T. Kowalczyk, op. cit., s. 125.

tym w ustawach⁷. Poważną wątpliwość budzi czas posiadania polskiego obywatelstwa. Z przepisów nie wynika, czy kandydat na Prezydenta RP powinien posiadać obywatelstwo polskie od chwili urodzenia, czy powinien on zamieszkiwać przez określony czas na terytorium kraju, czy powinien on mieć rodziców, którzy są obywatelami polskimi, czy też powinien urodzić się na terytorium państwa. Poważne wątpliwości budzi także kwestia posiadania podwójnego obywatelstwa, czy wtórnego obywatelstwa. Trzecim z kolei ograniczeniem, odnoszącym się do poruszanej w niniejszym podrozdziale kwestii, jest obowiązek posiadania przez kandydata pełni praw wyborczych do Sejmu. Dotyczy to zarówno czynnego, jak i biernego prawa wyborczego. Zgodnie z art. 62 ust. 2 Konstytucji RP, czynnego prawa wyborczego do izby niższej parlamentu nie posiada osoba, która została pozbawiona praw wyborczych lub praw publicznych oraz została ubezwłasnowolniona. Drugą częścią tego ograniczenia jest bierne prawo wyborcze. „*Głównym problemem jest tu odpowiednie, a w tym przypadku mogę powiedzieć, że nawet rozumienie wprost, art. 99 ust. 3 Konstytucji RP. Jest to zakaz kandydowania dla osób skazanych prawomocnym orzeczeniem sądu na karę pozbawienia wolności za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego*”⁸. Czwartym ograniczeniem jest wymóg zebrania 100 tys. podpisów w zgłoszeniu kandydata składanym do Państwowej Komisji Wyborczej. Należy zaznaczyć, że złożyć podpis pod zgłoszeniem kandydata na urząd Prezydenta RP może tylko osoba posiadająca czynne prawo wyborcze. Ostatnim, piątym ograniczeniem jest możliwość tylko jednej powtórnej reelekcji. Ograniczenie to zostało zawarte w art. 127 ust. 2 ustawy zasadniczej. Powtórny wybór na urząd Prezydenta RP może mieć miejsce bezpośrednio po zakończeniu kadencji. Istnieje także możliwość reelekcji po zakończeniu sprawowania mandatu przez inną osobę.

Następnym, z wyżej wymienionych ograniczeń jest ograniczenie w objęciu mandatu. W jego skład wchodzi: złożenie przysięgi w obecności Zgromadzenia Narodowego, złożenie nieprawdziwego oświadczenia lustracyjnego oraz inne przyczyny związane z nieobjęciem urzędu. Nowy Prezydent RP składa przysięgę w ostatnim dniu urzędowania swojego poprzednika. Natomiast w sytuacji, gdy nie ma ustępującego Prezydenta (takim przykładem może być sytuacja zaistniała po katastrofie lotniczej w Smoleńsku, dnia 10 kwietnia 2010 r.) nowo wybrana głowa państwa składa stosowną przysięgę najpóźniej po 7 dniach od stwierdzenia ważności przeprowadzonego głosowania. Czynności tej dokonuje Sąd Najwyższy. W przypadku błędnie złożonej przysięgi prezydenckiej lub odmowy jej złożenia (są to przykłady innych przyczyn nieobjęcia urzędu), powinno dojść do uznania urzędu za nieobsadzony przez nowo wybranego elekta i rozpisanie nowych wyborów. „*Tak więc złożenie przysięgi przed Zgromadzeniem Narodowym prima facie może się wydawać błahą i mało ważną sprawą, ale ma bardzo daleko idące skutki. Po pierwsze istotne jest, by właśnie przysięga odbyła się w obecności Zgromadzenia Narodowego, które pełni rolę arbitra, kontrolując poprawność tekstu roty, oraz jest namiastką narodu*”⁹. Po właściwym złożeniu przysięgi nowo wybrany Prezydent RP jest uprawnio-

⁷ Zwolennikami tego poglądu są M. Chmaj oraz W. Skrzydło.

⁸ T. Kowalczyk, op. cit., s. 128.

⁹ Ibidem, s. 132.

ny do wykonywania swoich praw i obowiązków. Kolejnym obowiązkiem kandydata na urząd Prezydenta RP jest uczestnictwo w procesie lustracyjnym. Odbywa się on w Sądzie Apelacyjnym w Warszawie. W trakcie rozprawy, Sąd może pozbawić daną osobę praw wyborczych na okres 10 lat.

Kolejnym z wyżej wymienionych aspektów jest ograniczenie w sprawowaniu mandatu. Konstytucja RP wskazuje, że głowa państwa nie może sprawować innej funkcji. Reguła ta została nazwana zasadą *incompatibilitas*. „Zasada ta zmierza do wykazania wysokiej pozycji głowy państwa oraz podniesienia jej prestiżu. Innym celem jest również pełniejszy wymiar monteskiuszowskiego trójpodziału władzy”¹⁰. Należy zaznaczyć, iż wyżej opisana reguła nie wyklucza kandydowania przez Prezydenta RP na inne stanowiska. Zakazuje tylko sprawowania dwóch lub większej liczby stanowisk przez głowę państwa.

Ostatnim z wymienionych powyżej aspektów jest możliwość usunięcia z zajmowanego urzędu. Może tak się stać, w przypadku orzeczenia Sądu Najwyższego stwierdzającego nieważność wyborów prezydenckich. „Ważność wyborów prezydenckich musi być orzeczona przed końcem kadencji poprzedniego prezydenta między 89 a 69 dniem. Jeżeli w owym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdziłby nieważność wyborów, to wtedy następuje konieczność przeprowadzenia nowych wyborów”¹¹. Przepisy prawa nie dają natomiast odpowiedzi w kwestii braku stwierdzenia ważności przeprowadzonych wyborów przez Sąd Najwyższy w ciągu 30 dni od podania do publicznej wiadomości wyników głosowania. Podobne są do siebie przypadki uznania trwałej niezdolności do sprawowania urzędu oraz niemożność jego pełnienia. Do usunięcia głowy państwa z zajmowanego stanowiska może dojść również w przypadku stwierdzenia przejściowej oraz trwałej niezdolności do pełnienia urzędu. Niezdolność trwała musi dotyczyć stanu zdrowia Prezydenta RP. Należy zaznaczyć, że zarówno niemożność przejściowa, jak i trwała są do siebie bardzo podobne. W razie wystąpienia czasowej niemożności pełnienia funkcji, głowa państwa ma obowiązek zawiadomienia o tej okoliczności Marszałka Sejmu. Ten, przejmuje obowiązki Prezydenta RP tylko do chwili ustania zaistniałego utrudnienia. Konstytucja RP, w art. 131 ust. 1, przewiduje sytuację, w której głowa państwa nie jest w stanie powiadomić o przeszkodzie Marszałka Sejmu. Wówczas, przedstawiciel izby niższej parlamentu zwraca się do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie chwilowej niemożności wykonywania urzędu przez Prezydenta RP. Wnioskuje on także o przekazanie mu obowiązków wykonywanych przez urzędującą głowę państwa. Jako przykład można podać: wypadek, operację lub długookresowy wyjazd poza granice Polski. „Ciekawym przypadkiem niemożności w sprawowaniu mandatu, jaki opisują tylko Wiesław Skrzydło i Paweł Sarnecki jest postawienie prezydenta w stan oskarżenia przed Trybunał Stanu. Na czas rozprawy obowiązki głowy państwa zostają powierzone Marszałkowi Sejmu”¹². Należy zaznaczyć, iż wyżej opisane zastępstwo głowy państwa trwa do chwili ogłoszenia wyroku o charakterze uniewinniającym. Trwałą niezdolność Prezydenta RP do pełnienia swojej funkcji stwierdza Zgromadzenie Narodowe. Dzieje się tak większością 2/3 głosów. Oznacza to,

¹⁰ Ibidem, s. 134.

¹¹ Ibidem, s. 136.

¹² Ibidem, s. 137.

iż za orzeczeniem trwałej niezdolności powinny opowiedzieć się co najmniej 373 osoby. Leszek Garlicki uważa, że opisana powyżej sytuacja ma miejsce tylko w przypadku różnych informacji o stanie głowy państwa, wyrażonych przez samą osobę sprawującą ten urząd oraz parlament. Natomiast, Tomasz Kowalczyk sądzi, że zdarzenie to może mieć miejsce także, gdy nastąpi utrata pamięci przez głowę państwa, długookresowa choroba lub wiek prezydenta RP jest podeszły. Kolejnym przypadkiem, kiedy może dojść do usunięcia urzędującej głowy państwa zajmowanego stanowiska jest złożenie urzędu orzeczeniem Trybunału Stanu. Należy zaznaczyć, iż Prezydent RP może być sądzony jedynie przez wymieniony powyżej organ. Wniosek o postawienie głowy państwa przed Trybunał Stanu może pochodzić jedynie od co najmniej 140 senatorów lub posłów. Kolejnym etapem jest głosowanie nad złożonym wnioskiem. Odbywa się ono na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego. Głowa państwa zostaje postawiona przed Trybunał Stanu jedynie większością 2/3 głosów połączonych izb Sejmu i Senatu. Jako powody usunięcia Prezydenta RP z zajmowanego stanowiska można także wymienić śmierć lub zrzeczenie się urzędu, które może nastąpić z wielu powodów.

Ogłoszenie wyników wyborów przez Państwową Komisję Wyborczą oraz stwierdzenie ważności wyborów wyborczych

Przepisy dotyczące sposobu ustalania i ogłaszania wyników wyborów na urząd Prezydenta RP znajdują się w przepisach wyborczych. Po przeanalizowaniu norm zawartych w wyżej wymienionym akcie prawnym można stwierdzić, iż prawidłowe ustalenie, i co za tym idzie, ogłoszenie wyników głosowania zależy od wielu organów.

„Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej przeprowadzają: Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze, obwodowe komisje wyborcze”¹³. W celu przeprowadzenia wyborów zostają utworzone obwody głosowania. W związku z tym, w każdym obwodzie powoływane są obwodowe komisje wyborcze. Zgodnie z art. 69 §1 Kodeksu Wyborczego głównym zadaniem tego organu jest ustalenie wyników przeprowadzonego głosowania w danym obwodzie. Obwodowa komisja wyborcza niezwłocznie, po zakończeniu wszystkich prac związanych z ustaleniem wyników głosowania podaje do publicznej wiadomości rezultaty przeprowadzonej procedury. Najczęściej odbywa się to poprzez wywieszenie kopii sporządzonego protokołu głosowania w lokalu wyborczym. Należy zaznaczyć, iż wyżej wymieniony protokół powinien zostać udostępniony w miejscu dostępnym dla wszystkich wyborców z danego okręgu głosowania. Zazwyczaj są to drzwi wejściowe do budynku, w którym znajduje się dany lokal wyborczy lub okna. Zgodnie z art. 78 osoba pełniąca funkcje przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej ma obowiązek przekazania protokołu, sporządzonego z przeprowadzonego głosowania, komisji wyborczej wyższego stopnia. W przypadku wyborów na urząd Prezydenta RP jest to właściwa okręgowa komisja wyborcza. Kolejnym etapem ustalania wyników wyborów głowy państwa jest sporządzenie protokołów głosowania przez okręgową komisję wyborczą. Czynność ta ma miejsce po otrzymaniu protokołów ze wszystkich obwodowych

¹³ Art. 294 §1 *Kodeksu Wyborczego* z dnia 5 stycznia 2011 roku.

komisji wyborczych. „Protokół, wraz z protokołami obwodowych komisji wyborczych, w zapieczętowanej kopercie przesyła się niezwłocznie Państwowej Komisji Wyborczej”¹⁴. Ta, sporządza protokół na podstawie sprawozdań otrzymanych ze wszystkich okręgowych komisji wyborczych. Na podstawie wyników wyżej wspomnianego protokołu Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza wyniki wyborów na urząd Prezydenta RP. Czyni to w formie uchwały. „Uchwałę, o której mowa w §1, Państwowa Komisja Wyborcza przekazuje Marszałkowi Sejmu i urzędującemu Prezydentowi Rzeczypospolitej”¹⁵. Wyniki ustalone przez wyżej wymieniony organ zostają podane do publicznej wiadomości w formie obwieszczenia. Należy zaznaczyć, iż Państwowa Komisja Wyborcza ma możliwość podania częściowych, nieoficjalnych wyników głosowania. Może to mieć miejsce po zamknięciu wszystkich lokali wyborczych lecz przed ustaleniem oficjalnych wyników wyborów prezydenckich. Kodeks Wyborczy przewiduje także sytuacje zbiegu terminów głosowania do Sejmu oraz Senatu z wyborami na stanowisko głowy państwa. W tym przypadku, głosowania te odbywają się jednocześnie. Czuwają nad nimi komisje powołane w celu prawidłowego przeprowadzenia wyborów do Sejmu.

Po ustaleniu wyników przeprowadzonego głosowania następuje ich weryfikacja. W Polsce obowiązuje sądowy model kontroli odbytych wyborów. „Wprowadzenie jurysdykcyjnego systemu stwierdzania ważności wyborów do porządku konstytucyjnego ocenić należy pozytywnie. W warunkach obowiązywania zasady podziału władz, powierzenie kontroli prawomocności postępowania wyborczego organowi sądowemu, niezależnemu od legislatury i egzekutywy, wydaje się rozwiązaniem korzystniejszym, niż nacechowany elementami waliki politycznej model parlamentarny”¹⁶. Zgodnie z art. 129 Konstytucji RP, weryfikacja przeprowadzanych wyborów na urząd głowy państwa ma dwójaki charakter. Po pierwsze, zgodnie z ust. 1 wspomnianego wyżej artykułu, jest to ogólna kontrola mająca na celu podjęcie rozstrzygnięcia w sprawie ważności przeprowadzonego głosowania. Po drugie, zgodnie z ust. 2 wspomnianego wyżej artykułu, weryfikacja ma polegać również na rozpatrywaniu składanych protestów wyborczych. Należy wyraźnie zaznaczyć, że jedynym organem powołanym do podejmowania rozstrzygnięć w opisywanej w niniejszym podrozdziale kwestii jest Sąd Najwyższy. Potwierdza to art. 1 punkt 2 ustawy o Sądzie Najwyższym. Zgodnie z nim „Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do: rozpoznawania protestów wyborczych oraz stwierdzania ważności wyborów do Sejmu i Senatu oraz wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a także ważności referendum ogólnokrajowego i referendum konstytucyjnego”¹⁷. Warto także dodać, iż proces kontroli zmierzający do stwierdzenia ważności oraz prawidłowości przeprowadzonych wyborów na urząd Prezydenta RP ma charakter obligatoryjny. Oznacza to, iż odbywa się on nawet w sytuacji braku wpłynięcia protestów wyborczych.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Ł. Buczkowski, *Stwierdzenie ważności wyborów parlamentarnych i prezydenckich na gruncie kodeksu wyborczego*, [w:] *Kodeks wyborczy. Wstępna ocena*, pod red. K. Skotnickiego, Warszawa 2011, s. 208.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 listopada 2002 roku o Sądzie Najwyższym, (Dz. U. 2002 nr 240 poz. 2052 z późn. zm.).

Jak już wyżej wspomniano weryfikacja ważności wyborów na urząd głowy państwa odbywa się między innymi poprzez prawo wniesienia tak zwanego protestu wyborczego. Uprawnienie takie przysługuje wyborcy w sytuacji wystąpienia jednej, z dwóch przesłanek. Pierwszym z zarzutów może być naruszenie ustawy odnoszącej się do wyborów na urząd Prezydenta RP. W tym przypadku naruszone mogą zostać przepisy dotyczące głosowania, ustalania wyników przeprowadzonego głosowania bądź wyborów. Drugim jest natomiast możliwość popełnienia przestępstwa przeciwko wyborowi głowy państwa. Czyny te zostały ujęte w przepisach Kodeksu Karnego¹⁸. Pierwszy artykuł rozdziału, zatytułowanego *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, dotyczy fałszerstw dokumentów związanych z wyborami. Kara wymierzona w tym przypadku może wynosić maksymalnie do 3 lat pozbawienia wolności. Z kolei art. 249. k.k. odnosi się do zakłócania przebiegu głosowania, które jest zagrożone karą od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności. Następnym przestępstwem wyborczym jest wywieranie sugestii na sposób głosowania, zmuszanie do oddania głosu lub powstrzymanie osoby od oddania głosu¹⁹. Czyny te są również zagrożone sankcją od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności. Rozdział XXXI k. k. przewiduje także czyny nazywane łapownictwem biernym i czynnym. Zarówno pierwsze, jak i drugie zachowanie jest zagrożone karą więzienia od 3 miesięcy do 5 lat. Warto zaznaczyć, iż w tej sytuacji istnieje możliwość wymierzenia łagodniejszej kary za czyn małej wagi. Ostatnim z przestępstw wyborczych jest naruszenie tajemnicy głosowania, które jest zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności lub jej pozbawienia do 2 lat²⁰. Warto zaznaczyć, iż przepisy prawa karnego pomagają w zorganizowaniu głosowania i uczciwym przebiegu wyborów. „*Stwierdzenie wystąpienia którejś z tych przesłanek nie stanowi jeszcze wystarczającej podstawy orzeczenia, wywołującego skutki prawne określone w ustawie. Obowiązujące prawo wymaga, aby te naruszenia lub przestępstwa wywarły wpływ na wynik wyborów*”²¹. Osoby uprawnione do wnoszenia protestów wyborczych powinny widnieć w spisie wyborców sporządzonym w jednym z obwodów, w którym odbyło się głosowanie. Poza tym prawo to przysługuje, zgodnie z art. 82 §5 Kodeksu Wyborczego, właściwej komisji wyborczej oraz pełnomocnikowi wyborczemu. Opisany w niniejszym podrozdziale protest wyborczy wnosi się w terminie 3 dni od daty podania do publicznej wiadomości wyników wyborów prezydenckich przez Państwową Komisję Wyborczą. Ordynacja wyborcza przewiduje możliwość wysłania protestu korzystając z usług polskiej placówki pocztowej operatora publicznego. Trzeba to jednak zrobić również w wyżej wymienionym terminie 3 dni od chwili podania oficjalnych wyników głosowania przez Państwową Komisję Wyborczą. Dzień wysłania protestu wyborczego jest uznawany za dzień złożenia opisywanego dokumentu. Należy zaznaczyć, że protest składa się do Sądu Najwyższego w formie pisemnej. Powinien on zawierać zarzuty i dowody na ich poparcie oraz wskazywać, iż wymieniona nieprawidłowo-

¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku *Kodeks Karny*, (Dz. U. 1997 nr 88, poz. 553 z późn zm.).

¹⁹ Art. 250 *Kodeksu Karnego* z dnia 6 czerwca 1997 r.

²⁰ Art. 251 *Kodeksu Karnego* z dnia 6 czerwca 1997 r.

²¹ R. Zych, *Weryfikacja ważności wyborów na urząd Prezydenta RP*, [w:] *Wybory i pozycja ustrojowa Prezydenta w wybranych państwach świata*, pod red. R. Zycha, Toruń 2011, s. 142-143.

wość miała wpływ na wynik przeprowadzonego głosowania. „*Protest jest rozpatrywany przez Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów w postępowaniu nieprocesowym. Uczestnikami postępowania są z mocy ustawy: wnoszący protest, właściwa komisja wyborcza i Prokurator Generalny oraz przedstawiciel PKW*”²². Wniesiony protest wyborczy rozpatruje, jak już wyżej wspomniano, Sąd Najwyższy w składzie: Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych. Uchwała w opisywanej sprawie musi zostać podjęta nie później niż w terminie 30 dni od czasu podania wyników wyborów na urząd Prezydenta RP do wiadomości opinii publicznej.

Objęcie urzędu oraz wygaśnięcie mandatu Prezydenta

Po przeprowadzeniu wyborów oraz podliczeniu wszystkich głosów następuje objęcie urzędu przez nowego Prezydenta RP. Uroczysta chwila zaprzysiężenia rozpoczyna nową, trwającą 5 lat, kadencję głowy państwa. „*Polskie rozwiązanie przyjmuje zasadę związania mandatu (urzędu) z osobą wybranego Prezydenta*”²³. Powyższe sformułowanie oznacza, iż wprowadzony przez Konstytucję RP czas trwania kadencji głowy państwa jest przypisany do wybranej w wyniku głosowania osoby, która sprawuje najwyższy urząd w państwie oraz ma charakter stały. Chwila zakończenia sprawowania urzędu jest równoznaczna z wygaśnięciem mandatu urzędującego Prezydenta RP. Dzieje się tak bez względu na przyczynę zakończenia kadencji. Czas urzędowania poprzedniej głowy państwa nie ma żadnego wpływu na okres kadencji nowego Prezydenta RP. Art. 130 ustawy zasadniczej określa czas rozpoczęcia sprawowania mandatu. Zgodnie z nim nastaje to, po uroczystym złożeniu przysięgi prezydenckiej w obecności całego Zgromadzenia Narodowego. Również Konstytucja RP określa formułę wypowiedianą przez głowę państwa w czasie zaprzysiężenia. „*Obejmując z woli Narodu urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, uroczyste przysięgam, że dochowam wierności postanowieniom Konstytucji, będę strzegł niezłomnie godności Narodu, niepodległości i bezpieczeństwa Państwa, a dobro Ojczyzny oraz pomyślność obywateli będą dla mnie zawsze najwyższym nakazem*”²⁴. Powyższa część przysięgi musi być obligatoryjnie złożona przez wstępującego na urząd. Jej brak jest uznawany za ograniczenie w objęciu mandatu. Oznacza to, że osoba, która z różnych przyczyn nie wykonała obowiązku złożenia przysięgi nie ma prawa do sprawowania urzędu Prezydenta RP. „*Na rzecz takiego rozwiązania przemawia także dotychczasowa praktyka konstytucyjna, która nie pozostawia wątpliwości, że złożenie przysięgi przewidzianej w Konstytucji oznacza jednocześnie objęcie urzędu prezydenta*”²⁵. Częścią fakultatywną tekstu przysięgi prezydenckiej, również określoną w art. 130 konstytucji RP, jest dodanie zdania „*Tak mi dopomóż Bóg*”. Należy także wspomnieć, iż powyżej cytowana przysięga ma charakter ustrojowy. Oznacza to, że głowa państwa jest uznawana za tak zwany organ konstytucyjny, dopiero po złożeniu odpowiedniego ślubowania.

²² Ibidem, s. 146.

²³ R. Mojak, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, pod red. W. Skrzydło, Lublin 2001, s. 312.

²⁴ Art. 130 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r.

²⁵ R. Mojak, op. cit., s. 313.

W większości przypadków wygaśnięcie mandatu następuje po upływie czasu przewidzianego przepisami Konstytucji RP. Pozostałe przypadki, a także procedury zastępstwa prezydenta zostały już omówione w poprzednich podrozdziałach. Warto jednak przypomnieć, iż przyczyny wygaśnięcia mandatu zostały ujęte w art. 131 ustawy zasadniczej. Zalicza się do nich: śmierć głowy państwa, zrzeczenie się sprawowanego urzędu, stwierdzenie nieważności przeprowadzonych wyborów, a także innych czynników nieobjęcia stanowiska po przeprowadzonym głosowaniu, stwierdzenie przez połączone izby Sejmu i Senatu trwałej niezdolności Prezydenta RP do dalszego pełnienia urzędu na skutek złego stanu zdrowia oraz złożenie urzędu na skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. „Powyższe okoliczności wskazują na przeszkody trwałe, nieodwracalne i uniemożliwiające normalne funkcjonowanie urzędu prezydenta. W sytuacji, gdy urząd Prezydenta RP jest opróżniony, tymczasowo- do wyboru nowego Prezydenta- Marszałek Sejmu wykonuje jego obowiązki. Natomiast jeśli Marszałek Sejmu nie może wykonywać obowiązków Prezydenta RP, przejmuje je Marszałek Senatu”²⁶.

Wnioski

Po analizie procedur wyborczych można stwierdzić, iż Prezydent RP odgrywa istotną rolę wśród organów państwowych, stąd jego wybory są procesem dokładnie skodyfikowanym. Z drugiej jednak strony, ich charakter można określić jako skomplikowany. Jest to jednak zaletą tych przepisów, ponieważ oczekuje się od kandydatów pretendujących na urząd głowy państwa spełnienia szeregu formalnych wymagań. To zaś, daje gwarancje objęcia urzędu przez odpowiednią osobę. Cała procedura natomiast zapewnia uczciwe, rzetelne i sprawne przeprowadzanie głosowania. To z kolei, powoduje znaczne wzmocnienie pozycji głowy państwa oraz zainteresowanie obywateli opisywanym urzędem.

Streszczenie

Tematem artykułu jest procedura dotycząca wyboru Prezydenta RP. Podstawowym zagadnieniem związanym z problematyką niniejszej pracy jest bierne prawo wyborcze, czyli wymagania stawiane kandydatom pretendującym na urząd głowy państwa. Z kolei ograniczenia tegoż prawa mają niejako chronić najwyższy urząd w państwie. Kluczowe znaczenie mają tu procedury ściśle związane z procesem głosowania. Można powiedzieć, że ich celem jest rzetelne i uczciwe przeprowadzenie wyboru głowy państwa. Przy analizie tematu niniejszego artykułu należy zwrócić szczególną uwagę na znaczenie przysięgi prezydenckiej, która daje możliwość rozpoczęcia urzędowania. Istotne są także przyczyny wygaśnięcia mandatu, ponieważ od ich wystąpienia zależy potrzeba zarządzania ponownych wyborów. Zagadnienie opisane w przedstawionym artykule jest tylko niewielką częścią analizy wszystkich kwestii związanych z funkcjonowaniem urzędu Prezydenta RP.

Słowa kluczowe: prezydent RP, wybory, kadencja, prawo wyborcze, urząd, mandat

²⁶ Ibidem, s. 313.

Elections for the office of the President of the Polish Republic

Summary

The subject of the paper is the procedure concerning election of the President of the Polish Republic. The basic issue related to the problems discussed in this paper are passive electoral rights, or requirements for candidates pretending to the office of the head of state. In turn, limitations of these rights are expected to protect the highest office in the state. Of crucial importance here are the procedures strictly associated with the process of voting. You can say that their aim is to conduct selection of the head of state in a reliable and honest way. When analyzing the subject of this paper, particular attention should be paid to the importance of the presidential oath which gives the President the possibility of starting his office. Causes of expiry of the presidential mandate are also significant because on their occurrence depends the necessity to order new elections. The problem described in the presented paper is only a small part of the analysis of all issues related to the functioning of the office of the President of the Polish Republic.

Key words: President of the Polish Republic, elections, term of office, election law, office, mandate